

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

... uw roeping en verkiezing vast te maken

„Want bij wien zij niet zijn, die is hij de reiniging van zijn vroegere zonden heeft vergeten. Beijvert u daarom des te meer, broeders, om uw roeping en verkiezing te bevestigen; want als gij dit doet, zult gij nimmer struikelen. Want zó zal u rijkelijk worden verleend de toegang tot het eeuwige Koninkrijk van onze Here en Heiland, Jezus Christus”.

II Petrus 1 : 9—11.

Dit opschrift is bedoeld als aanvulling van dat van de vorige week. Het geheel luidt dus: „Beijvert u uw roeping en verkiezing vast te maken”. Om lezers met een sterk geheugen vóór te zijn: over een deel van deze tekst schreef ik al eens eerder in Opbouw. Maar ik meen, dat het nodig en nuttig is dit nog maar eens te doen. Hier is wel enig misverstand op te ruimen.

Als wij door het geloof ons inspannen tot een godzalige levenswandel, dan laat ons dat niet ledig of onvruchtbaar. Daarover spraken we de vorige week. In het onderhouden van Gods geboden ligt groot loon. De HERE belooft, dat wij in die weg zullen toenemen in de genade en kennis van Jezus Christus.

Maar als we niet zorgen voor een godzalige wandel dan blijft dat niet ongestraft. De HERE zegent de rechtvaardigen, maar Hij is tégen de goddelozen. Wie volharden zal in het geloof en in de bekering zal behouden worden. Maar wie dat weigert te doen zal veroordeeld worden. Dat zegt Petrus ook in deze woorden: „Want bij wie zij (dat zijn: deugd en kennis enz.) niet zijn, die is verblind in zijn bijziendheid, daar hij de reiniging van zijn vroegere zonden heeft vergeten”.

Er waren ook in Petrus' dagen al broeders en zusters, wier leven onvruchtbaar en leeg bleef. Dat was niet de schuld van de HERE, maar van hen zelf. In het vervolg spreekt de apostel van mensen, aan wie het spreekwoord wordt vervuld: „Een hond, die teruggekeerd is naar zijn uitbraaksel, of: een gewassen zeug naar de modderpoel” (2 : 22). Petrus noemt hen bijziend of kortzichtig. En door hun kortzichtigheid raakten zij verblind. Zij waren zo kortzichtig, dat zij hun verleden helemaal vergaten. Zij gedachten niet meer aan hun vroeger, ellendig leven, waaruit zij getrokken waren, toen zij kwamen tot geloof. Zij vergaten hoe heerlijk het was van hun heidense zonden gereinigd te worden. Die reiniging achtten zij voor niets. Aan de toekomst zullen zij ook wel niet gedacht hebben. Ze leefden bij de dag en vielen terug in hun heidense gewoonten en gebruiken. Zij zullen wel geleefd hebben naar de regel: „Laat ons eten en drinken en vrolijk zijn, want morgen sterven wij”.

Met het oog op die afvallige broeders schrijft Petrus: „Beijvert u des te meer”. De lezers van deze brief moeten niet maar klagen over de afval van sommigen. Maar ze moeten toezien, dat zij diezelfde weg niet opgaan. Door het afschrikwekkend voorbeeld, dat ze voor ogen hebben, moeten ze gedrongen worden om met alle kracht en ijver zich er op toe te leggen, dat zij hun roeping en verkiezing vast maken of bevestigen.

We kennen deze uitdrukking allen wel, voorzover we in de Schrift een beetje thuis zijn. Maar we vinden haar mogelijk ook wel een beetje vreemd. Licht de verkiezing niet muurvast? Is daaraan wel iets los- of vast te maken? Als er nu alleen stond, dat wij

onze roeping moeten vast maken, dan was het wel duidelijk. De roeping kan gehoorzaamd worden of zij kan wederstaan worden. Maar kan dit vast maken of bevestigen ook van de verkiezing worden gezegd?

Het staat er: Maakt uw roeping en verkiezing vast. Roeping en verkiezing vormen één „begrip”. Er staat niet: de roeping en de verkiezing van u. Maar: de roeping en verkiezing van u. Eén lidwoord voor twee zelfstandige naamwoorden. Roeping en verkiezing zijn hier één. God heeft de lezers van II Petrus geroepen door de verkondiging van het Evangelie. De Heilige Geest heeft hen geroepen door het Woord. En die roeping was verkiezing van God. Dat wil zeggen: het was louter genade. Zij werden niet geroepen, omdat zij beter of hoger waren dan anderen, aan wie het Evangelie voorbijging. Maar uit grondeloze, onverdiende barmhartigheid koos de HERE hen uit om geroepen te worden. Het gaat hier niet over verborgen dingen, die voor de HERE zijn. Maar het gaat hier om roeping en verkiezing in de tijd. In de eerste eeuw van onze jaartelling, laat ons maar zeggen omstreeks het jaar 60, riep en verkoos de HERE die mensen daar ergens in het Oosten, die ons verder bekend zijn.

Maar hoe moeten zij die roeping en verkiezing dan vast maken? Alleen maar voor hun bewustzijn vaststellen, dat zij verkoren zijn? Neen, maar er voor zorgen, dat hun roeping en verkiezing blijft gelden. Ze moeten oppassen, dat het hun niet vergaat als die anderen, die tot de wenteling in de blubber zijn teruggekeerd. Ze moeten hun roeping en verkiezing niet krachteloos maken om zo te zeggen. Dat doen ze als ze weer heidens gaan leven. Maar ze maken hun roeping en verkiezing vast door bij hun geloof deugd te voegen en bij de deugd kennis en bij de kennis matigheid en bij de matigheid volharding en bij de volharding godsvrucht en bij de godsvrucht broederliefde en bij de broederliefde liefde tot allen.

Ik zou het zó willen zeggen: Ze zijn aanvankelijk door de HERE in zijn dienst genomen. Hij riep en verloor hen daartoe. Laten ze nu zorgen, dat zij in vaste dienst komen. Laten zij toezien, dat hun roeping en verkiezing vast wordt. Terwijl ik over deze tekst nadacht kwam mij een geschiedenis in de zin uit het concentratie-kamp te Vught. Een gevangene was bij een zeer zwaar „commando” ingedeeld. Hij moest bomen hakken en stenen sjouwen en allerlei zwaar werk doen. Op zichzelf al veel te zwaar voor een man, die dat helemaal niet gewend was. Maar bovendien werd dat commando door honden bewaakt. Felle bloedhonden, die soms op de gevangenen werden losgelaten. Ze hadden daar geen leven meer. Toen werd bedoelde gevangene in een andere groep opgenomen. Hij kwam in een afdeling van Philips. Een paradijs in vergelijking met wat hij had gehad. Werk onderdak. Weinig bewakers en geen honden om hem heen. En lichte arbeid. Wat een verademing! Nu moest hij eigenlijk een bepaalde portie arbeid afmaken per dag. Maar wat deed die man z'n best om daarmee klaar te komen. Wat een ijver om het de „baas” naar de zin te maken. Want hij wilde daar niet weer vandaan. Voor geen prijs wilde hij weer naar dat buiten-commando terug. Hij zette alles op alles om in die nieuwe dienst te mogen blijven.

Zouden wij dan niet alles op alles zetten om in vaste dienst bij de HERE te mogen blijven? Ik weet wel, dat elke vergelijking mank gaat, deze ook. Maar ik weet wel, dat

UIT DE INHOUD:

... uw roeping en verkiezing vast te maken	H. J. J.
Uit Cats' Sinne- en Minnebeelden	J. B.
Om de erkenning van de Antithese	C. V.
Kerken in Schotland (XVII)	J. M.
Gods oordelen	D. W. L. M.
De welvaart der Naties (II)	H. W. d. J.
Persschouw	C. V.
Van hier en ginds	
Kerknieuws	

de HERE ons een ruime ingang in het Koninkrijk der hemelen gunt. Dat Hij ons daartoe alles wil geven wat wij nodig hebben. Hij werkt in ons het willen en het werken naar zijn welbehagen. Maar Hij wil ook, dat wij onze zaligheid werken met vreeze en beving. Hij wil, dat wij onze roeping en verkiezing vast maken.

„Want als gij dat doet zult gij nimmer struikelen”. Dat zal niet willen zeggen, dat er geen enkele struikeling in zonde meer voorkomen zal. Wij blijven zwakke, gebrekkige christenen. Maar Petrus zal willen zeggen: als gij dit doet, dan zult gij nimmer struikelen, zoals die anderen, die in de wereld teruggevallen zijn. Dan zult ge nimmer zó struikelen, dat ge verloren gaat Daar zal de HERE u voor bewaren.

Dan zult gij niet ten val komen, maar „zó zal u rijkelijk worden verleend de toegang tot het eeuwige Koninkrijk van onze Here en Heiland, Jezus Christus”. Ik kan mij voorstellen, dat iemand denkt: Maar we zijn toch kinderen des Koninkrijks? We staan toch al onder de genade-heerschappij van Christus? Wij met al onze kinderen. Maar moeten wij dan nog afwachten of wij zullen ingaan in het eeuwige Koninkrijk van Jezus Christus?

Inderdaad zijn alle gelovigen en hun kinderen onderdanen van het Koninkrijk der hemelen. Maar in die heerschappij van Gods genade zit perspectief. Het begin is er. Maar de volmaakte heerlijkheid zal komen bij de wederkomst van Christus. Dan zal de genade van Jezus Christus regeren over heel de nieuwe aarde. Dan zal geen zonde meer benauwen. Dan zal de duivel niet meer verleiden. Dan zal geen dood meer dreigen. Dan is God alles in allen. Welnu, tot dat volmaakte Koninkrijk van Jezus Christus zullen een royale toegang krijgen allen, die ijverig gezorgd hebben hun roeping en verkiezing vast te maken. Zij zullen niet „ternauwernood” behouden worden. Maar zij zullen meer dan overwinnaars zijn. Het zal geen „dubbeltje op zijn kant” wezen. Maar tot hen zal de Here zeggen: Wel, gij getrouwe dienstknechten, gaat in in de vreugde uws Heren.

Wat zal het daar goed zijn. In het Koninkrijk van onze Here, wiens eigendom wij zijn. Die ons gekocht heeft met de prijs van zijn bloed. Die zachtmoedig is en nederig van hart. Onze Heiland. Dat is: Zaligmaker, Redder, Verlosser. Jezus Christus.

H. J. Jager.

Uit Cats' Sinne- en Minnebeelden

Grijpjet wel, soo ist maer spel

Het brant-hout en de Min zijn twee verscheyden saecken
Maer op gelijcken voet van yeder aen te raecken ;
Want of men naer het Vyer, of nae de Minne spoet,
Daer is een seker konst hoe datmen grypen moet,
Tast daer het leyt en gloeyt, ghy sult het laeten vallen ;
Tast daer het niet en brant, soo isset om te mallen,
De liefde, soete leught, is, ick en weet niet wat,
Sy dient, of dient u niet, nae datse wort ghevat.

van yeder: door ieder. — Vyer: vuur. — Tast daer het leyt en gloeyt: Grijpt daar, waar het ligt te gloeien. — te mallen: er mee te spelen. — nae datse: al naar (de plaats waar) ze.

Slaet de handt, daer't niet en brandt

't Is twee-sins aen te doen al watje kont bedencken,
Grijpt hier, tis sonder noot; grijpt daer, het sal u krencken:
Wie isset die terstont de vinghers niet en schroeyt
Indien hy vat het hout juyst daer het leyt en gloeyt ?
In vreught is dickmael pijn, in plaghen, volle zeghen ;
Ten is niet in de saeck, maer aen den man ghelegghen.
Wel, draeght dan met ghedult al wat den hemel doet,
Sijt willigh, datje zijt, en datje wesen moet.

Alle dingen, seydt Epictetus, hebben hare handt-have ende diese wel handelen wil, dientse daer by te grijpen. 't Recht ghebruyck der dingen wel te verstaen, is eene van de nutste wetenschappen des Burgherlijcken levens. De Bye trect soeten honich uyt bitteren Thym, de Yle ofte Bloetsuyger bedorven bloedt uyt een gesont lichaem. Wyse luyden suygen soet uyt bitter, dwase bitter uyt soet: den eenen is goets moets, selfs midden in swaricheden, den anderen klaecht en knaecht hem selven, oock dan alst hem wel gaet, soeckende altijd een knoop in de biese, en (soomen seydt) een manneken in de mane. Een Egel draecht het lijf vol stekels; ist wonder? hy brengtse selver voort. Veel werdender ghequelt, alleenlijck daerom, om datse een quellijcken gheest hebben. 't Is moeyelijck met yemant om te gaen, die alle swaricheden inkropt en ter herten neemt, alle vermaeckelijcke dinghen daerenteghen onghewoelijcken laet voorby gaen. Wech Egels, wech Ezels. Hoe veel beter dede Caesar, als hy ter Aerden neder ghestort zijnde, selfs sijnen val sich ten goeden naduyde. Ick houde u vast, ô Aerde onser aller moeder, seyde hy, treckende tot een voorteyken van toekomstende overwinninghe, dat een swaerhoofd ontwijffelijck als een voorbode van ongheluck soude hebben genomen. Ende Zeno door Schipbreucke alle zijn goet verloren hebbende, my wert nu, seyde hy, gelegentheyde ghegheven om sonder beslommeringe en bekommringhe naer wijsheyt te trachten. Merckt hoe een pack wel ghevat, ende ghewillichlijck ghedraghen lichter werdt.

twee-sins: op tweeërlei wijze. — aen te doen: aan te pakken, aan te vangen. — krencken: schaden. — aen den man: aan de mens (die ze ondergaat). — willigh: (met een) gewillig (hart). — datje: wat ge.

Epictetus: stoïcijns filosoof (± 60—140 n. Chr.). — handt-have: greep, handvat. — wel handelen: op de juiste wijze aanpakken. — nutste: nuttigste. — knaecht hem selven: kwelt zichzelf. — soeckende... een knoop in de biese: zwarigheden zoekende waar ze niet kunnen zijn. — quellijcken: licht gekweld. — inkropt: voor zich houdt. — ter herte neemt: zich aantrekt. — vermaeckelijcke: aangename. — sich ten goeden naduyde: als een goed voorteken opvatte. — swaerhoofd: zwaarmoedig mens. — Zeno: stoïcijns wijsgeer (± 336—264 v. Chr.). — wert: wordt. — pack: last. — wel ghevat: op de goede manier aangegrepen.

Jerem. 21. 8

Siet ick legghen u voor een wegh ten leven,
ende een wech ten dooden

Het brant-hout daer het gloeyt en machmen niet genaken,
Maer daer geen voncken zijn daer isset aen te raken ;
Gheen mensch en grijpe toe alleen op lossen waen,
Want die het qualijck vat die isser qualijck aen.
De zeghen met den vloeck, de dood, en oock het leven
Die zijn u, weerde ziel, van Gode voorgeschreven,
Wel neemt dan, lieve, neemt het goede by der hant,
En vlucht nae Zoar toe ter wijlen Sodom brant.

*

In de bekeeringe des sondaers drie dingen van noode te zijn, te weten, het Woordt, Godes gheest, ende den Wille des menschen, wert by God-salige mannen in deser voegen, toegestaen: te weten, Dat des menschen wille niet slechtelijck als lijdende, maer oock als eenighe werckinghe in haer hebbende, in de eerste veranderinghe des ghemoets, haer verdoont. Want so wanneer de mensche bekeert wert, Godt de Heere en werckt op den selven niet tegens danck vanden selven, ende als onwilligh, maer met sijn danck, ende als gewilligh: in voegen dat, dien selven oogenblick, dat de bekeeringe aangaet, den genen, die bekeert wert by middel van Godes genade, sijn bekeeringhe selfs oock wil. En hierom seydt Augustinus seer wel, Ser. 15. de ver. Apost.: De ghene die u gheschapen heeft sonder u, en wil u niet salich maken sonder u: ende wederom, Onse wille van noode te wesen om een goetd werck te doen, is gants vast en seker. Maer dese selve wille en hebben wy nochtans door eyghen macht niet, noch uyt ons selven: maer de Heere werckt dit selve willen. Want siet! ter selver stont dat God ons sijne genade schenckt, so geeft hy ons met ene dat wy connen willen, en dat wy het willen metter daet connen aennemen.

Wy zijn te vooren dood en stil,
Godt geeft ons 't roeren en den wil.

daer: waar. — mach: kan. — alleen op lossen waen: zonder dat hij eerst terdege onderzocht heeft. — die isser qualijck aen: die is er slecht aan toe. — van Gode: door God. — voorgeschreven: — voor ogen geschilderd, voor ogen gesteld (Deut. 30: 15, 19). — nae: naar. — Zoar: zie Gen. 19: 20 vv.

toegestaen: toegegeven. — slechtelijck: eenvoudig, zonder meer. — als lijdende: passief. — haer: zich. — tegens danck: tegen de wil. — aangaet: begint. — by: door. — Ser. 15: Sermo 15 = 15e preek. — de verb. Apost.: de verbis Apostoli: een bepaalde afdeling van de preken van Augustinus. — roeren: in beweging komen.

De Sinne- en Minnebeelden zijn het „jeugdwerk” van de toen veertigjarige dichter en volksleraar Jacob Cats († 1660). Zelden heeft onder ons volk iemand groter populariteit genoten dan hij; zelden ook is iemand door latere geslachten meer verguisd. De werkelijke Cats echter is al meer schuil gegaan achter een legendarische. Van zijn poëzie kent men weinig meer dan enkele spreukmatige regels, zijn proza is in vergetelheid geraakt en de originele platen die van zijn beste werken een onmisbaar bestanddeel vormen, zijn sedert lang alleen in zeldzame edities te vinden. De laatste uitgave van de Sinne- en Minnebeelden verscheen in 1905, omgewerkt, sterk verkort, en zonder de platen. Bovenstaande tekst is een proeve van bewerking van de volledige herdruk met de prenten, die binnenkort verschijnt in de Boeket-reeks van Kok te Kampen.

J. Bosch.

Om de erkenning van de Antithese

IV

Conflict tussen vrijheids- en natuurmotief

In ons artikel van de vorige week hebben we er op gewezen, dat de machtige humanistische beweging, welke in de Middeleeuwen haar triumftocht in Europa hield, beheerst werd door het religieuze grondmotief van **natuur en vrijheid**.

Zij proclameerde namelijk vooreerst de volstrekte **vrijheid** van de mens.

Deze vrijheid was evenwel, zoals we reeds zagen, een ontarding en een caricatuur van de christelijke vrijheid, van de vrijheid-in-Christus. Deze laatste is het verlost zijn van Satan, zonde en dood, het vrij zijn van de vervulling der wet als voorwaarde voor het verwerven der zaligheid, het vrij-zijn tot de liefdevolle dienst van God.

De vrijheid, welke het moderne humanisme predikte, was daarentegen een vrij-zijn van alle wetten, welke de mens niet uit zichzelf voor zichzelf had vastgesteld. Het predikte de volstrekte auto-nomie, dat is: het zichzelf de wet stellen van de menselijke persoonlijkheid. (autos = zelf; nomos = wet).

Maar tegelijk leefde in deze humanisten een nieuwe visie op de natuur.

Men beschouwde deze niet zoals de Grieken dat hadden gedaan. In de griekse natuurbeschouwing was er de onverzoenlijke tegenstelling tussen het duistere materie-motief, dat gekenmerkt werd door het onafwendbaar doodslot waartegenover zelfs de goden machteloos waren, en het optimistisch vormmotief met zijn verheerlijking van het goede en schone in de kosmos.

De humanisten accepteerden voorts evenmin de roomse natuur-opvatting. Van een door God geschapen en door de zonde niet geschonden natuur, die de „voortrap” is van de genade, wilden ze evenmin iets weten.

En het sterkst verzetten ze zich tegen de bijbelse leer van een geschapen natuur, welke in en door de mens radicaal was bedorven.

De humanisten uit de renaissance-tijd beschouwden de natuur als een in zichzelf goed en prachtig complex van mogelijkheden, waarmee de soevereine mens kon opereren, die hij in rusteloze arbeid aan zich kon en moest onderwerpen. De natuur was het materiaal, dat hij met zijn machtige wetenschap kon beheersen, om zo tot duizelingwekkende hoogte op te klimmen.

* * *

Om het humanisme uit het begin der nieuwe geschiedenis te leren kennen — een humanisme, dat het geestesleven van Europa tot op deze tijd zeer diep heeft beïnvloed en nog beïnvloedt — moet men vooral die idee van de vrije, soevereine persoonlijkheid leren kennen. Die is zonder meer de **afgod** van de nieuwe, humanistische religie.

Eeuwenlang was de mens gekluisterd geweest in allerlei boeien. Hij was volledig onderworpen aan de grote en kleine vorsten, die over hem heersten. Willoos, machteloos was hij overgeleverd aan hun willekeur. Hij werd door hen geringelood en uitgebuit. Feitelijk waren ze het eigendom van de enkelen die „heer” waren. Bovendien waren ze nog meer, nog radicaler, onderworpen aan de kerkelijke machthebbers. Hun macht drong nog veel dieper in het mensenleven door. Want ze schreef de mens ook voor, en dat met absolute autoriteit, wat hij geloven moest. Dat wil zeggen wat waar en goed en schoon was. Want deze kerkelijke machthebbers traden op met de pretentie, dat zij Gods stehouders op aarde waren en Gods woord, wil en wet vertolkten.

Zie, van deze machten maakte de mens zich vrij.

Probeerde althans dat te doen.

Hij verbrak alle verbanden en wetten die hij niet zelf, naar eigen soevereine wil als goed erkende, die hij niet in eigen geest vond en die hij niet daarom als zodanig stelde. En bovenal: de bron en de norm van alle waarheid, zo was zijn overtuiging, lag in de eigen menselijke geest. Die menselijke persoonlijkheid was ook, dat spreekt eigenlijk vanzelf, het **doel** van alle dingen. Zij was

een doel in zichzelf. Zij was ook het doel van al het geschapene.

Het is verbijsterend welk een macht, vermogen, glans, heerlijkheid men de menselijke persoonlijkheid toeschreef.

Een van de beroemdste humanisten was de noord-italiaanse graaf Giovanni Pico della Mirandola. Hij was een geniaal mens. Zijn vroege dood was oorzaak dat hij geen voltooid werk heeft nagelaten. Maar er is een beroemd geworden rede van hem overgebleven. De titel ervan is reeds kenmerkend. Die luidt namelijk: Over de waardigheid van de mens. (De hominis dignitate). In die rede schreef hij aan het slot: „Aan het einde der schepping wilde de Demiurg (Pico spreekt niet van God d.i. van de Schepper der wereld, maar net zoals de Grieken, van de Demiurg d.i. van de Vormer der wereld!) een wezen vormen in staat de grond van zijn werk te verstaan en het werk van zijn schoonheid lief te hebben. Er was in de eeuwige voorbeelden geen figuur meer voor een nieuwe spruit over, en geen plaats in het wereldruim waar voor deze een zetel zijn kon. Want het Al was vol en in elk gebied waren wezens geplaatst overeenkomstig de desbetreffende ordening. Zo besloot de hoge Meester, dat het wezen wie Hij geen bijzondere gift kon meegeven, inplaats daarvan alles waarmee Hij alle wezens toegerust had bezitten zou. Hij vormde de mens naar een algemeen beeld, stelde hem midden in de wereld en sprak: geen vaste plaats, geen eigen gestalte, geen bijzonder erfgoed hebben Wij, Adam, u gegeven, opdat gij tot uw deel zoudt maken welke zetel, gestalte, gave gij naar uw wens bezitten wilt. U alleen bindt geen grens, tenzij die welke gij uzelf voorschrijft. Midden in de wereld stel ik u, opdat gij te geder alles zien kunt wat om u ligt. Ik schiep u als een wezen aards noch hemels, sterfelijk noch onsterfelijk, opdat gij uw eigen vrije vorm en overwinnaar zoudt zijn en elke vorm kunt aannemen die gij voor uzelf wenst. Gij kunt tot dier ontaarden en tot het goddelijke u verheffen. De dieren brengen uit het moederlijf hun aard mede, de hogere geesten zijn aanstonds wat zij in eeuwigheid zullen blijven; de mens alleen draagt in zich de kiemen van alle leven. Die welke hij voedt zullen in hem groeien en vrucht dragen. Zijn het de vegetatieve: hij wordt tot plant; de zinnelijke: hij wordt dier; voedt hij de rede, hij wordt tot hemeling, de intelligentie: hij wordt tot Engel en Godszoon”.

Tot zover Pico della Mirandola. Het citaat was lang. Maar wat er in wordt gezegd is een verbluffend juiste, scherpe, en in zekere zin argeloze typering van de humanistische mens in zijn hoogmoedige waan. En men zal moeilijk woorden kunnen vinden, die raker en dieper de verwaten soevereiniteit van de menselijke persoonlijkheid tekenen.

De mens, zo luidt het evangelie van het humanisme, bergt in zich alle mogelijkheden. Tot die van het Gode gelijk worden toe. Hij kan voorts vrij, soverain, kiezen, welke mogelijkheid hij verwerkelijken zal. Bovendien heeft hij ook de kracht om te worden wat hij wil. Er is tenslotte voor hem in zijn streven geen grens, geen wet dan alleen die welke hij zichzelf stelt.

* * *

Het orgaan, het apparaat waarmee de menselijke persoonlijkheid haar macht meende te kunnen ontplooiën, haar heerschappij over alles dacht te realiseren, was het **denken**. Speciaal het theoretische, het wetenschappelijke denken. En dan vooral het denken zoals dat in de wiskunde in praktijk wordt gebracht. Een denken met eenvoudige heldere begrippen, waarbij men al redenerend voortschrijdt van het minder tot het meer samengestelde om zo te komen tot al omvangrijker, al dieper kennis. Tot de ware kennis van de ware werkelijkheid.

Men had een bespottelijke hoge dunk van de menselijke rede, van het menselijke denkapparaat. Toen Newton de regels ontdekte, waarnaar zowel op de aarde als in de hemelruimten de bewegingen der dingen plaatsvonden, schreef Voltaire de bekende woorden: „Het kompas van Newton mat het universum en hief de sluier op, die het geheim ervan bedekte. Nu zijn alle hemelen

open!” En een ander moet gezegd hebben: God zei: er zij licht. Toen schiep Hij Newton en er was licht.

In eerster instantie ging het de humanisten er om, dat de natuur met haar oneindige mogelijkheden restloos door de mens gekend en aan hem onderworpen zou worden. En dat met behulp van de nieuwe methode der mathematische wetenschap. Uit het motief van de vrije, autonome persoonlijkheid ontstond zo het **beheersingsmotief**. Het natuurmotief van het humanisme werd in concreto tot een beheersingsmotief. Deze beheersingsdrang laat zich nu nergens in de kosmos enige grens stellen. Men leefde in de waan, dat men de ganse werkelijkheid doorgrondend en beheersen kon. En dan zo, dat heel de werkelijkheid van hoog tot laag werd gevat als een gesloten keten, waarin alles geschiedde naar de wet van mechanische oorzaak en gevolg. Hiaatloze, mechanische causaliteit was het verband waarin alles in de kosmos samenhang. Niets kon als ware werkelijkheid worden erkend dan wat zich in die gesloten keten van mechanische oorzaken en gevolgen liet invoegen.

De vaste grond voor het wetenschappelijk onderzoek ligt voor de humanist uiteraard niet in de goddelijke scheppingsorde. Ook niet in de eeuwige „zijsvormen”, waarnaar volgens de Grieken de chaotische materie wordt gevormd. Het humanistische vrijheidsideaal laat geen andere grondslag voor de wetenschap over dan het wiskundig natuurwetenschappelijk denken. Dit denken heeft zijn eigen zekerheid in zich. Het heeft zelfgarantie ten aanzien van zijn zekerheid en vastheid. De soevereine autonome persoonlijkheid vertrouwt met een religieus vertrouwen op de zekerheid van zijn denken. Men was vast overtuigd, dat de wiskunde met haar exacte bewijsmethode haar zekerheid in zichzelf droeg en de sleutel was welke de deuren van alle gebieden van de kosmos ontsluiten zou.

Werkend naar deze methode werden op het terrein der physica, van de wetenschap der „dode natuur”, grote vorderingen gemaakt. Maar daarmee was men niet tevreden. Heel de werkelijkheid moest naar deze methode onderzocht, verklaard, beheerst worden. Ook de plantenwereld en het dierenrijk. Tenslotte ook de mens. En zo begon men nu ook het menselijk zieleleven, het menselijk willen, denken, handelen te verklaren naar natuurwetenschappelijke methode. Ook het menselijk zieleleven werd dus gevat als een mechanisme waarin als naar mechanische causaliteit verloopt. De wet van mechanische oorzaak en gevolg was ook de grondwet voor de organisatie, het fungeren van de menselijke ziel. Kort gezegd: men vatte de mens op als een werktuig, een machine.

Deze ontwikkeling der dingen was katastrofaal voor de humanist. Want indien de mens niet anders, niet meer is dan een machine, dan is er in zijn leven geen plaats voor vrijheid. Een machine en vrijheid sluiten elkaar volstrekt uit. Waar alles naar de ijzeren regel van oorzaak en gevolg verloopt daar is voor de ware vrijheid, voor het vrije kiezen en beslissen, geen plaats meer.

De gang van zaken was dus nu als volgt: De mens waande zich absoluut vrij. Hij kon doen wat hij wilde. En hij bezat ook de kracht om alles te volbrengen wat hij wilde. In het hoge besef van zijn vrijheid besloot hij de wereld te leren kennen en te onderwerpen met zijn wetenschappelijk denken. Met dat denken stelde hij toen vast, dat de wereld een machtige machine was, waarin alles verliep naar de ijzeren wet van de mechanische causaliteit. Dat gold ook van de mens zelf. Die mens was in zijn diepste wezen ook een machine, een mechanisme.

Op deze wijze had de vrije mens, belevende zijn vrijheid, eigen vrijheid vernietigd. Het apparaat waarmee de mens meende tot volle soevereiniteit over de natuur te komen en zo tot de hoogste ontplooiing van zijn vrijheid te geraken werd als vanzelf het apparaat waarmee hij zichzelf als vrije persoonlijkheid ombracht. Het werktuig van de vrijheid (de mathematische natuurwetenschap) werd het wapen, dat aan zijn vrijheid de genadeslag toebrengt.

* * *

Het is, naar ik hoop, uit het bovenstaande wel duidelijk geworden, dat er een onverzoenbaar conflict bestaat in de humanistische levensbeschouwing tussen het vrijheidsmotief en het beheersingsmotief. Als men het vrij-

heidsmotief serieus neemt is er voor het beheersingsmotief in zijn volle diepte en konsekventie geen plaats. Als men zich door het beheersingsmotief laat leiden komt men in een radicaal conflict met het vrijheidsmotief. In de grond der zaak sluiten deze elkaar als allesbeheersende principes uit. Het humanistisch denken wordt dan ook permanent tussen deze twee polen heen en weer geslingerd. Het europese denken levert een menigte voorbeelden daarvan op. In de grond van de zaak is het een huis, dat tegen zichzelf verdeeld is. Soms kwam het tot een boedelscheiding tussen beide. Het gebied waarop het beheersingsmotief zich mocht laten gelden beperkte men b.v. tot de „natuur”, het lagere deel van de kosmos. De vrije menselijke persoonlijkheid was er niet aan onderworpen.

De spanning tussen de beide grondmotieven van het humanisme bereikte in de laatste decennien een hoogtepunt.

Eenzijds werd het beheersingsmotief met nimmer gekende ijzeren konsekventie toege-

past in het marxistisch communisme. Daarin werd de mens, meer en erger dan in welke andere levensbeschouwing ook, een ding, een werktuig, een machine. Anderzijds vond het vrijheidsmotief zijn verst mogelijke toepassing, zijn laatst denkbare uitwerking in de „vrije”, d.w.z. volstrekt normloze, mens van het atheïstisch existentialisme.

In deze geweldige spanning openbaart zich de alomvattende crisis waarin zich momenteel het humanisme en daardoor ook het Avondland bevindt.

Het is de grote verdienste van Dooyeweerd, dat hij het overmachtige indrukwekkende humanisme zo tot op het been heeft geanalyseerd. Hij bracht de diepste motieven ervan aan het licht. Deed het waarlijk kennen. En maakte zo een bestrijding daarvan mogelijk die niet in bijkomstigheden verloopt, maar het hart raakt. En zo tot een ware confrontatie leidt van deze na-christelijke levensbeschouwing en het woord van de Levende God.

C. V.

Kerken in Schotland

1560—1960

XVII

Over de tegenwoordige toestand

De vorige keer bleven we bij het ontstaan van de Verenigde Presbyteriaanse Kerk, 1900, en bij de invloeden van het nieuwere theologische denken in deze kerk. Als symptoom van deze invloeden noemden wij het houden van de wereldzendingsconferentie van 1910, te Edinburg, in de gebouwen van deze kerk. Deze kerk is de United Presbyt. Church.

Dan komt het jaar 1929. In dat jaar heeft deze kerk zich verenigd met de Kerk van Schotland, de oude „gevestigde” kerk van de tijd der reformatie af. Dat wil zeggen, niet heel deze kerk, maar het grootste deel heeft zich verenigd. Een minderheid is blijven voortbestaan als Ver. Presbyt. Kerk. Vandaag bestaat deze Ver. Presb. Kerk nog steeds. Na bijna een eeuw is dus een groot deel van de Vrije Kerk van dr Chalmers van 1843, teruggekeerd in de schoot van de oude Schotse Kerk, waarvan men zich in 1843 had losgemaakt. De eigenlijke reden van de losmaking of afscheiding van 1843 — de kwestie van het patronaatsrecht — was allang vervallen. Heel kort na de afscheiding van 1843 is het bezwarende van de patronaatswet weggenomen. Deze afschaffing van het patronaat had feitelijk het bestaansrecht van de oude tegenstelling te niet gedaan. Maar intussen waren er nieuwe bezwaren ontstaan, althans voor velen. Die wortelden in de geest, die aan het gezag der Schrift tornde, onder invloed van het nieuwere theologische denken. En de vereniging van de Ver. Presbyteriaanse Kerk met de Staatskerk betekende een overwinning van deze geest van tornen-aan-het-gezag-der-Schriften in de Ver. Presbyt. Kerk.

Trouwens de Ver. Presbyteriaanse Kerk, die niet met de vereniging met de Staatskerk meeging, is wat deze geest betreft niet veel beter dan de Staatskerk. In haar belijdenis staat ze dicht bij de Staatskerk. Allerlei vrijzinnige elementen hebben invloed in haar zoals o.a. blijkt uit het feit, dat vrouwen tot de ambten in de kerk zijn toegelaten. Wat haar vooruitzichten betreft is de United Presbyterian Church de minst conservatieve en de meest progressieve kerk van de Schotse presbyteriaanse familie, heeft iemand eens gezegd.¹⁾

Ten gerieve van onze lezers noemen wij, nu we aan het eind van onze beschouwingen over de reformatorische kerken in Schotland komen, nog die kerken, die, in onze tijd dicht bij onze kerken staan wat betreft belijdenis en belijdenishandhaving. De kerken die we als gereformeerde kerken kunnen beschouwen naar mijn mening, zijn: 1. De Geref. Presbyteriaanse Kerk, 2. De Vrije Presbyteriaanse Kerk en 3. De Vrije Kerk. Ik noem ze voor de volledigheid en voor de engels lezende geïnteresseerde lezers ook met de

niet vertaalde namen. Het zijn de Reformed Presbyt. Church, de Free Presbyt. Church en de Free Church. Over elk van deze drie hebben we in de voorgaande artikelen enige informatie verschaft, met name wat betreft de oorsprong van deze kerken en de reden van haar afzonderlijk bestaan. We maken van de gelegenheid gebruik de hoop uit te spreken, dat de lezers vanwege de bomen van de presbyteriaanse kerken en kerkjes in Schotland het bos niet helemaal uit het oog verloren hebben. Het zou me spijten als ze dat gedaan zouden hebben. Men houde mij voor verontschuldigd.

Wat de kerkelijke situatie in Schotland in haar geheel betreft, deze is al net als in alle landen van West-Europa. Een ontzettend verval van het godsdienstig en kerkelijke leven.

Men zegt dat de helft van de bevolking van Schotland (plus minus 5 miljoen) nooit meer ter kerk gaat. De Kerk van Schotland, de Staatskerk noemden we haar gemakshalve, is de grootste. Zij telt 2 miljoen lidmaten. Zij is de „gevestigde” Kerk en geniet enkele voorrechten in de wet vastgelegd. Zij wordt door de kroon als de oorspronkelijke presbyteriaanse kerk van de reformatie gerespecteerd. Op de jaarlijkse generale synode te Edinburg gehouden, verschijnt de ver-tegenwoordiger der kroon, die officieel wordt verwelkomd en die zijn eigen koninklijke „galerij” heeft in de Kerk waar de synode pleegt te vergaderen. De galerij waar hij met gevolg zit en niemand anders. Hij spreekt namens de koningin de vergaderde synode toe. We hebben elders van het bezoek van deze hoge commissaris ter synode van j.l. mei een beschrijving gegeven.²⁾

Ik moet er aan toe voegen dat deze erkenning van de Kerk van Schotland van regeeringswege niet meebrengt, dat de hoge vertegenwoordiger der kroon de andere kerken als lucht beschouwt. Nee, het officiële bezoek aan de generale synode van de Kerk van Schotland, werd in mei j.l., de volgende dag gevolgd door een bezoek aan de generale synode van de Vrije Kerk, die terzelfder tijd in Edinburg vergaderde. Dit laatste bezoek droeg niet dat officiële karakter van het bezoek aan de Staatskerk, maar er werden niettemin korte toespraken gehouden. Het schijnt mij toe, dat de verhoudingen in Schotland tussen regering en de niet officieel met de Staat verbonden kerken, minder star is dan bij ons. Trouwens ook de verhoudingen tussen de Staatskerk en de Vrije Kerk, en ook tussen de andere vrije kerken onderling, liggen misschien iets soepeler dan bij ons het geval is. Men weet wat men is en men steekt dat niet onder stoelen of banken, en men weet ook waarom men lid van bijvoorbeeld een vrije kerk is, maar dat leidt er niet toe, dat men op geen enkele wijze naar elkaar omkijkt.

De Kerk van Schotland geldt echter als de kerk van het Schotse volk. Velen, zelfs in het buitenland, beschouwen haar als zij „spreekt” in haar synodale uitspraken als „de stem van Schotland” of als „het klankbord van de Schotse zienwijze”.³⁾ Met vrijmoedigheid spreekt deze kerk zich uit over allerlei politieke aangelegenheden op dezelfde manier die we in ons vaderland kennen van de Synode der Herv. Kerk. De „kerk” heeft gesproken heet het. En de goegemeente moet het maar slikken, dat enkele theologen hun inzicht in een bepaald politiek of ander probleem in de krant laten zetten als de „mening der kerk”.

Deze Kerk van Schotland bergt in haar schoot een menigte van onderscheidene stromingen. Er is verregaande humanistische prediking met een methodistische inslag in de ene kerk, terwijl een paar straten verder een gemeente van dezelfde kerk vergadert met een eredienst die dichter bij Rome en de Engelse Staatskerk staat dan bij een protestantse eredienst.

Maar het kan ook zo dat men een goed gereformeerde preek hoort. Zo in de Abbey Hill gemeente te Edinburg, waar ds James Phillip zijn schriftuurlijke prediking houdt, machtig en sterk.⁴⁾

Zo is de Kerk van Schotland. Over de Vrije Kerk de volgende keer nog wat tot slot.

J. Meester.

1) Aangehaald door ds V. E. d'Assonville in „Die Kerkblad enz.”, 61e Jaarg., no 1505.

2) In „Contact” van 2 juli 1960 (10e Jaarg., no 13).

3) Aldus d'Assonville, die 8 maanden in Schotland heeft gestudeerd en een interessant artikel over „Die kerke in Skotland vandag” heeft geschreven.

4) D'Assonville nogmaals. Zelf had ik het genoegen een aangrijpend ernstige toespraak te horen over de geestelijke situatie in Schotland van Rev. James Phillip.

Gods oordelen

Virgil Gheorghiu
„Het 25e Uur”, N.V. Pax, Den Haag

1. Ontheemden.

In Fântâna, een lief dorp in Roemenië, begint omstreeks 1936 de geschiedenis uit dit boek, welke een pijnlijk en beklemmend licht werpt op onze eigen situatie in de historie: de algemene geschiedenis der Europese mensheid, die zich heden voltrekt. De personen uit dit dorp Fântâna vormen de personages uit een realistische roman: rustige, naïeve, vriendelijke en diepmenselijke figuren, die ontheemden worden in een harde, mechanistische, vermaterialiseerde wereld. Hun menselijke persoonlijkheden worden getekend in fel contrast met een moderne mensheid, die geen persoonlijkheden meer toestaat; in conflict met een samenleving, die onmenselijk wijl vermechaniseerd is. En dit „verhaal” gaat niet langs ons heen, maar grijpt ons aan, doet ons meespelen en meeleven in een ontredderde wereld.

Een monsterachtige wereldoorlog en een nog monsterachtiger vrede hebben miljoenen mensen gedood, verminkt of ontheemd — en daarmee het materieel voor een nieuwe oorlog geleverd. De Bijbel spreekt wel over „vreemdelingen in een vreemd land”, kortweg van „ellendigen”; dat zijn mensen, die beroofd zijn van hun meest elementaire bescherming: van hun familie, hun bloed, hun ras, hun bodem, hun vaderland, hun wetten, hun gewoonten, de hun eigen denkwereld en zede; om dan in mateloze eenzaamheid overgeleverd te zijn aan de grillen van een vijandige gemeenschap, die de moed niet heeft deze ontheemden te likwideren, en de liefde mist om ze hun geluk te hergeven. Bedenken we wel eens het lot van al deze eenzamen en „verschovenen” — de laatste jaren nog drie miljoen alleen uit Oostduitsland gevlucht?

Onlangs beleefden we hier een „vluchtingenjaar”: onze koningin en ons volk hebben zich bezig gehouden met het probleem van de „displaced persons” — de D.P.'s, zoals de miljoenen ontheemden in een internatio-

nale noemer worden samengevat. Welnu, de roman „Het 25e Uur” gaat over deze ellendigen en hun geschiedenis van voor de 2e wereldoorlog tot in een (gans niet) denkbeeldige 3e wereldoorlog. De Roemeense schrijver Trajan Koruga, welke Gheorghiu personificeert, heeft een paar van zijn dorpsgenoten gevolgd in hun trieste levensloop van vijftien jaren. Zijn hoofdpersoon, Johann Moritz, heeft van deze 15 jaar niet minder dan 13 jaar in concentratiekampen doorgebracht, en gaat aan het slot — na een vrijheid van 18 uren(!) — opnieuw een kamp binnen, waaruit slechts de mobilisatie tot een derde wereldoorlog hem „redt”. Zelf wordt Trajan Koruga door de wacht van een concentratiekamp doodgeschoten voor het einde van het boek; zijn vrouw Nora verzorgt de laatste hoofdstukken. De andere personen uit Fântâna: Johann Moritz' vrouw Suzanna, een verrukkelijk dappere, liefhebbende moederfiguur, die meer dan haar leven geeft voor wie haar lief zijn; de priester Alexander Koruga, Trajans vader, simpele Christen, zoon van de verdwaalde „orthodoxe kerk”, maar priester des allerhoogsten Gods en zelfs onder de moeilijkste omstandigheden blijmoedig bedienaar van het Evangelie der genade; diens echtgenote, Trajans moeder, een bescheiden oudere vrouw, wier leven eindigt aan een balk, nadat ze door invallende soldaten is geschoufferd; en Damian, de nuchtere kantonrechter, die Trajans dichtelijke tekening van de werkelijkheid niet wil aanvaarden, maar die er tenslotte aan móet geloven; — allen ondergaan in weinige jaren meer verdriet, onrecht en ellende dan men zou menen dat mensen kunnen overleven.

Dit adembenemende boek laat zien, hoe de Europese volkeren in de smeltkroes worden geworpen. De ontheemding betekent slechts hun ontwapening, onluistering, ontmanteling, ontering; deze maakt hen naakt en weerloos in de grote crisis van de menselijke persoon. Zo blijkt of er in de Europese volkerengemeenschap iets aanwezig is, dat tegen de hitte van Gods oordelen bestand is.

Want wel gaat dit oordeel over gehele volkeren tegelijk — waarbij het snel in wettelijke richting opschuift. Maar de beproeving werkt bij de een volharding uit — bij de ander verharding. Niet de smeltkroes is het ergste, of deze in Rusland staat, in Polen, in Oostduitsland, of ook reeds binnen onze horizon komt; maar de ondergang van een mensengeslacht, dat zijn tongen kauwt van pijn, zonder zich evenwel te bekeren.

„Het 25e Uur” wil ons het beeld tekenen van onze maatschappij. „Het is een wereld, waarin de 'burgers' de plaats van de mensen dreigen in te nemen” zegt de inleider Gabriel Marcel (10). „Deze 'burgers' leven niet in bossen of in de wildernis, maar op de bureau's. En toch zijn ze wreder dan de dieren der jungle. Ze zijn geboren uit een kruising van de mens met de machine. Het is een bastaardras. Het is thans het machtigste ras van de gehele wereld. Hun gezicht lijkt op dat der mensen, en dikwijls loopt men gevaar hen ermee te verwisselen. Doch al dadelijk merkt men, dat zij zich niet als mensen (maar als machines) gedragen. In plaats van een hart hebben ze een chronometer. Hun hersenen zijn een soort van machine” (287, 288).

Nu mag men bezwaar hebben tegen diverse vertaalfouten, die zelfs de 15e druk nog ontstieren; zo tegen het vertaalde woord 'burger', dat immers inwoner van een versterkte plaats betekent, en minder juist het deel hebben aan de ontmensde mensheid aangeeft. Ondanks deze vormelijke tekortkomingen spreekt het boek u toe. De inleider spreekt trouwens ook van „ondermensen”, „bij wie de haat tegen iedere vorm van superioriteit tot een soort levensbeginsel wordt” — waarmee hij de zaak reeds veel juister stelt; en nader van een „gedegradeerd leven, dat zich altijd en overal tegen het werkelijke leven kant, tegen de schepping en tegen de liefde”.

Met deze laatste omschrijving treft hij de roos.

Wij zouden kunnen denken aan de reeks van maatschappelijke ordeningsvormen, welke de mensheid heeft gekend sedert zij Gods theocratie heeft verworpen. Na de ordeningsvorm van Mozes, die als Gods plaatsbekleder rechtstreeks Gods geboden doorgaf, volgde de ordening door profeten, door wie God bij tijden en gelegenheden tot zijn volk wilde spreken. Als het woord Gods

schaars werd, waren daar richters, temidden van een volk, dat deed wat goed was in zijn ogen. Toen Israël, evenals de heidense volkeren, een koning wilde hebben en God daarmee terzijde stelde, kreeg het koningen: tirannen, die het volk uitbuiten, misbruiken en in oorlogen sleepten, inclusief de risico's van vreemde onderdrukking en ballingschap. Bij deze gezagswisselingen kwamen meteen de kansen op monopolisering van alle gezag: de wrede en vergoddelijkte dictators verzezen. En uitgemergelde volkeren, die zich in uiterste zelfverdediging van hun dictators ontteden, vervielen machteloos in anarchie, dan wel in een democratische regeringsvorm, of (op zijn best) in een door een parlement gematigde aristocratie. Waar echter de aristocratie ontbreekt (en de laatste wereldoorlog bewees, hoe snel een niets ontziende bezetter de besten des volks kan afromen) vervalt een menselijke samenleving tot een gecamoufleerde anarchie (Frankrijk voor de Gaulle) — dan wel tot een mechanistische „ordening” (Hitler-Duitsland), waarin slechts het getal waarde heeft, en het kaartstelsel wet is.

Het is deze gemechaniseerde maatschappij, waarin alleen cijfers en massa's spreken, welke de schrijver Gheorghiu in het licht stelt. Alle Christendeugden als billijkheid, vriendelijkheid, zachtmoedigheid, trouw, dankbaarheid, zijn hier waardeloos geworden; naastenliefde en het „de ander uitnemender achten” betekenen dan zelfvernietiging; goed is: wat voor de massa goed is; kwaad is: wat de meerderheid niet wil. Geloof is: vertrouwen in de levensvatbaarheid van deze mensheid. Hoop is: met beide handen het ontmensde leven doorgeven; liefde is de afkorting van eigenliefde. Hier schijnt de mens de gelijkenis met God te afromen vervalt een menselijke samenleving hebben verloren — hier vertoont hij het beeld Gods niet meer.

Om u een enkel fragment te geven. Na de verkoop van 50.000 statenloze slaven aan

Duitsland zegt het hoofd van de Hongaarse persdienst, graaf Bartholy, tegen zijn zoon: „Onze beschaving is verdwenen, Lucian. Zij had drie grote hoedanigheden: zij bemindde en eerbiedigde het Schone, hetgeen de Grieken haar leerden. Zij bemindde en eerbiedigde het Recht, hetgeen zij van de Romeinen leerde. Zij bemindde en eerbiedigde de Mens, hetgeen zij heel laat en met overwinning van vele moeilijkheden leerde van de Christenen. Het is slechts door het eerbiedigen van deze drie symbolen: de Mens, de Schoonheid en het Recht, dat onze westerse beschaving is kunnen worden, wat zij geweest is. En thans heeft zij het kostbaarste deel van haar erfenis verloren: de liefde en eerbied voor de mens. Zonder die liefde en zonder die eerbied houdt de westerse beschaving op te bestaan. Zij is dood”. (163).

„De mensheid is op drift geraakt” zegt de inleider, „toen hij de band met de Openbaring verbrak, zich los maakte van de leer van Johannes omtrent het Woord, en zich richtte op een vergoddelijking van de mens... en niet naar de opheffing van de mens door een Genade, welke neerdaalde, teneinde de mens „tegenmoet te komen”. Dat klinkt wat ongewoon uit de pen van een Fransman, maar we nemen het zonder meer over, want het is juist.

Het feit, dat in deze roman van zulk een satanische samenleving nog enkele slachtopers Christen getekend worden, die in leven, lijden en sterven tekenen van het Lam vertonen, maakt dit gruwelijke boek het lezen waard.

De samenleving in Westeuropa — en ons „Christelijk” Nederland is in deze woestijn geen oase — is ontkerkend; haar staat daarom alles te wachten. Aan het vloeken hoort men, dat er de kerk heeft gestaan. Maar het kerkgebouw is een kunsthistorisch museum geworden, en het derde en vierde geslacht der kerkgangers ligt geknield voor de afgoden.

(Wordt vervolgd)

D. W. L. M.

De welvaart der Naties

II

3. Oorlog en Vrede

Waarom gaat Rostow bij de uiteenzetting van zijn economische groeitheorie, op dit vraagstuk in? Om drieërlei reden.

1) Zijn opvatting van het tweede en derde stadium — overgangperiode en start — hangt ten nauwste met de kwestie van oorlog en vrede samen. Een van buiten komende, militaire macht bezittende natie, stimuleerde vaak, zonder het te weten of te willen, de wil tot modernisering van een staat, die in het traditionele stadium was gebleven.

2) Een economische theorie die de Marxistische wil vervangen moet op de door de volgelingen van Marx gestelde kwestie van het imperialisme ingaan.

3) Onze eigen tijd kent de allesomvattende oorlogsdreiging, verbonden aan de „nucleaire nulliteit” tussen de beide wereldmachten Amerika en Rusland,¹⁾ alsmede de gevaren voortvloeiende uit het ontstaan van vele nieuwe staten.

Hoewel Rostow niet de oorzaken van de oorlogen wil terugvoeren tot de economische groeistadia, meent hij dat het karakter van de oorlogen op nuttige wijze met deze stadia kan worden verbonden. Hij onderscheidt derhalve drie soorten oorlogen:

Ten eerste de koloniale oorlogen. Deze waren niet zoals de Marxistische theorie van het imperialisme ons wil doen geloven het gevolg van economisch winststreven, maar ontstonden omdat (voor 1914) concurrerend nationalisme de regel was in de wereldarena en de kolonie een aanvaard symbool van status en macht in deze arena was. De theorie van de groeistadia heeft aan deze kant van het onderwerp dan ook weinig te zeggen. Aan de andere kant: de onafhankelijkheidsstrijd van de eertijds koloniale gebieden, van 1776 (Ver. Staten) tot 1959 (Algerije), is in zekere zin wel verbonden met de groeistadia. Want de koloniserende mogendheden konden het niet laten kennis, handel, kapitaal etc. over te planten op de koloniale gebieden. Zij transformeerden deze gebieden dus van het

eerste in het tweede stadium en legden zodoende de grondslagen voor de „startperiode”. Het vergde dan slechts enige capabele leiders, gebruikmakend van nationalistisch sentiment in de koloniale gebieden, om zich van de koloniserende macht af te wenden.

Het tweede type oorlog: de agressie-oorlog, ontstond direct uit onevenwichtige situaties, geschapen in de tweede periode (overgang). De agressie was regionaal en voorbeelden zijn er te over: de Amerikaanse poging Canada te veroveren tijdens de 18e eeuw; Bismarck's militaire operaties tegen Denemarken, Oostenrijk en Frankrijk; de Japans-Russische oorlog van 1905, na de Japanse verovering van Korea in 1895 en de Russische drang naar Wladiwostok, enz. Rostow stelt deze agressie-oorlogen niet voor als een noodzakelijk uit het tweede stadium voortvloeiende agressie, maar als een verleidelijke mogelijkheid voor de nieuwbakken, nationalistische leiders. Nasser's en Soekarno's oorlogszuchtige uitspraken over Israël en Nieuw-Guinea plaatst hij, als moderne voorbeelden, onder dit hoofd. China's agressie contra Tibet, Formosa, India etc. zou hier eveneens te vermelden zijn. Maar zeer ernstig is dat alles niet volgens Rostow, want deze regionale agressie gaat, althans historisch gezien, over in „de drang naar rijkheid”. Dat was te constateren in de U.S.A. (na 1865), Duitsland (na 1873), Japan (na 1905) en zelfs Rusland (na 1920). In dit vierde stadium, dat verscheidene decennia duurt is het betreffende land zo geabsorbeerd door de eigen ontwikkeling dat het op het internationale terrein weinig van zich doet horen. En, alweer historisch gezien, de volgende gevaarlijke situatie ontstaat wanneer het land rijp geworden is. Het kon dan immers kiezen tussen verschillende toepassingen voor zijn gesteegde economische potentiële: expansie van macht in de internationale wereld, groter consumptie voor de bewoners, overzeese economische activiteit, etc. Zo kozen de U.S.A. en Engeland, na tot economische rijkheid gekomen te zijn, resp. grote interne

welvaart en overzese investeringen; Duitsland en Rusland daarentegen kozen voor agressie (1e en 2e wereldoorlog, koude oorlog), verklaarbaar uit hoofde van de deze landen eigen geestesstructuur en politieke geschiedenis.

Rostow's theorie van de drie typen oorlogen, als schema van mogelijkheden en niet van noodzakelijkheden, is voorhands zeker plausibel. Het bewijsmateriaal dat hij aanvoert (en dat ik hier terzijde moet laten) is gevarieerd en overvloedig, waardoor ten minste aan belangrijke vereisten voldaan wordt. Men kan van een politiek-historische these niet verwachten dat zij alle gevallen „dekt”. Zij moet echter wel de belangrijke gevallen kunnen plaatsen. Overigens is „the proof of the pudding in the eating”, m.a.w. de toekomst zal moeten leren of landen als China en India, nu bezig het derde voor het vierde groeistadium te verwisselen, door eigen opbouwwerk geabsorbeerd worden. Ondanks het oorlogszuchtig geschreeuw van Peking zijn de kansen daartoe niet gering.

T.a.v. Rusland kan Rostow positiever in zijn uitspraken zijn. Hij ziet in dat:

— het Moskou allereerst om de macht, en minder om de ideologie begonnen is. De laatste dient vaak als achtergrond muziek, wanneer zij het verband met de realiteit verloren heeft. Dat is, in Rusland, het geval. Rusland's strijd is een machtsstrijd, zoals de Communist Tito, en hij niet alleen, bemerkte.

— Communisme en welvaartsstaat niet verzoenbaar zijn. De Russen trachten daarom de periode van massale welvaartsconsumptie uit te stellen en de middelen te gebruiken ten dienst van de machtsvorming.

— Hoe zwakker het Westen en hoe meer het de indruk wekt tegenover Rusland dat het niet bereid is tot zelfverdediging, des te langer zullen de Russen hun eigen economie als een citroen uitknipen terwille van de expansie van de macht. Maakt het Westen zich echter sterk tot het uiterste én overtuigt men de Russen van het zinloze hunner inspanningen, dan is de kans groot dat zij eieren voor hun geld kiezen. De gebeurtenissen van de laatste jaren bevestigen deze these. De zakenlieden-regering van Eisenhower heeft tijdelijk de defensie-inspanning versloft terwille van financiële stabilisatie. Dit gaf de Russen de gelegenheid in 1957 en 1958 relatief voor te komen.²⁾ En de Russische onbeschofftheid neemt recht evenredig toe met hun voorsprong op het gebied van de raketten (de zgn. missile-gap die waarschijnlijk tot 1961/62 zal blijven bestaan). Rostow concludeert dat een sterke westerse politiek én geduld onrealistische Sowjetzetten op het schaakbord van de internationale politiek en beperken, zo niet geheel voorkomen. Maar de grote urgentie thans is een waarlijk doelbewust en intelligent beleid van de westerse landen, na de misslagen van Suez (1956), de onderlinge onenigheden over de West-Europese handel, de fouten in de onderontwikkelde landen, etc. Slechts de U.S.A. kan, als sterkste macht aan westerse kant, de leider van de N.A.T.O. zijn, en dient de Russen ertoe te bewegen mede te werken dat, wanneer China en andere landen de vierde periode achter de rug hebben, zij hun macht niet gaan aanwenden ter vernietiging van de wereld gelijk geschiedde of dreigde toen Japan, Duitsland en Rusland zelf hun periode van economische rijpheid bereikt hadden.

4. Critische waardering van Rostow's Schema

Zoals Prof. Vollenhoven leerde, heeft een kritische bespreking van een theorie of hypothese niet steeds negatief uit te vallen, maar kan ook betekenen wegen en instemmen. Ik wil met het laatste beginnen. Een groot voordeel van Rostow's theorie is dat hij duidelijk de nadruk legt op de ontwikkeling die ieder land moet doormaken om tot economische rijpheid te geraken. In het bijzonder is zijn beklemtoning van een speciale inspanning om de start te forceren, waardevol. Het toont enerzijds dat economische groei niet vanzelf komt, maar anderzijds dat de arme landen niet arm behoeven te blijven. Voorts leert het de economen het historisch en statistisch materiaal dat zij zoeken, te bezien in het licht van de situatie waarin een land zich bevindt of bevond. Zodat geen gegevens b.v. behorend bij het vierde stadium gebruikt worden ter verklaring van de startperiode.

Ook is zijn opsomming van de drie voorwaarden voor economische groei (zie eerste artikel), juist en evenwichtig. Zonder een politiek kader, zonder bekwame ondernemers, die snel expanderende en meer dan gemiddeld productief zijnde ondernemingen en bedrijfstakken oprichten, zonder voldoende besparingen... ontstaat geen economische groei.

Wat de onmiddellijke oorzaken van de groei betreft is zijn bespreking dus bevredigend. Wat de middellijke (om deze Scholastieke terminologie eens te gebruiken) oorzaken aangaat is Rostow veel minder in staat ons te helpen. Ik zou deze kwestie niet aangevoerd hebben, wanneer hij er zelf niet over gesproken had, want het terrein wordt bijkans overloos.

De kwestie is, kort gezegd deze: de economen zijn de laatste tijd meer en meer de Protestantse ethiek van hard werken, ondernemen, sparen en rechtvaardiging van winst en rente gaan waarderen als een van de belangrijke oorzaken van de economische bloei in het Westen. Rostow deelt deze mening niet: „De historicus behoort niet on dankbaar te zijn voor dit licht aan de grijze horizon van formele groeimodellen. Maar de bekende gevallen van economische groei die de theorie moet trachten te verklaren brengen ons buiten de baan van het Protestantisme. In een wereld waar Samurai, Perzen, Joden, Noord-Italianen, Turken, Russische en Chinese ambtenaren (evengoed als Hugonoten, Schotten en Noord-Britse landslieden) de rol van een leidende élite in de economische groei hebben gespeeld, behoort Johannes Calvijn niet als zo belangrijk te worden voorgesteld”. Veel gewicht in de schaal leggend acht Rostow de religieuze verklaring van de economische groei beslist niet; zij is te vaag om de Europese economische opbloei te kunnen verklaren.

Op deze controversen, waarbij de standpunten al decennia tegenover elkaar staan, kan ik hier niet breedvoerig ingaan.³⁾

Wanneer men echter bedenkt:

Dat er niet slechts een Reformatie, maar ook een Renaissance is geweest, met gevolgen op wetenschappelijk gebied. Dat er ontdekkingsreizen zijn geweest in de 16e en 17e eeuw, die het kapitalisme en de economische groei ongemeen hebben gestimuleerd.

Dat de nationalistische concurrentie (destijds Mercantilisme geheten) bijdroeg tot de economische ontwikkeling der staten.

En dat, om maar niet meer te noemen, de leidende Reformatorische figuren niet zo bijster „kapitalistisch” ingesteld waren als b.v. Salmasius of Benjamin Franklin (die men graag ten tonele voert!), dan blijft men enerzijds sceptisch staan tegenover de Weberse theorie, die een causaal verband legt tussen Protestantse ethiek en kapitalisme c.q. economische groei. Anderzijds mogen bepaalde zaken niet over 't hoofd worden gezien:

Wanneer we de tabellen van de Verenigde Naties omtrent het inkomen per hoofd van de bevolking (gemiddeld) voor de verschillende landen nagaan⁴⁾ blijkt dat de zes landen met de hoogste per capita inkomens Protestantse landen waren. Van de zestien landen met een inkomen van meer dan \$ 500 per hoofd, waren er twaalf in overwegende mate Protestants en slechts vier overwegend Rooms-Katholiek. De landen met per capita inkomens tussen \$ 250 en \$ 500 zijn overwegend R.K. Waar inkomens van \$ 100—\$ 250 prevaleren, is de bevolking of Rooms of Mohammedaans, en waar lagere inkomens voorkomen zijn de landen overwegend Hindoeïstisch, Bhudistisch of heidens. Deze gegevens stemmen tot nadenken. Voorts brachten de verdreven Protestanten in Nederland, Engeland en Duitsland vakmanschap en ondernemerschap mee, en wat dat betekent hebben we de laatste jaren gezien in W.-Duitsland, waar de injectie van ondernemerschap uit het Oosten de economie een grote stoot gaf. De vluchtelingen moesten immers wel aanpakken.

Tenslotte placht het Calvinisme geen rijkdommen vast te leggen in kloosters en kerken en vele van haar beste zonen niet in een economisch steriele, geestelijke afzondering te plaatsen gelijk andere religies.

Zonder daarom zo ver te gaan als M. Weber en zijn aanhangers, en zich realiserend dat er meer in 't spel was dan alleen een verband tussen religie en economie, moet men Rostow's puur economisch-sociologische verklaring al te schraal achten. Zeggen dat

Redactieleden:

Dr. J. BOSCH, P. GROEN, Prof. Dr.
H. J. JAGER, Prof. C. VEENHOF

Adres van Redactie:

H. J. Jager, Jan v. Arkelstr. 7, Kampen

Medewerkers:

Ds. D. van Dijk, Groningen
Drs W. K. van Dijk, Groningen
P. A. Hekstra, Rotterdam
Dr. D. Holwerda, Zuidhorn
Ds. P. K. Keizer, Groningen
Drs J. F. J. Lamet, Eindhoven
Ds. J. Meester, Amsterdam-Z.
Mr. Dr. J. Meulink, Enschede
D. W. L. Milo, Nunspeet
Prof. Dr. K. J. Popma, Utrecht
Drs G. Puchinger, Utrecht
Dr. H. R. Rookmaaker, Leiden
Dr. Ir. J. Stellingwerff, Eindhoven
Ds. B. Telder, Breda
Ds. G. Visee, Kampen
Ds. C. Vonk, Schiedam
Ds. D. K. Wielenga JDzn, Rotterdam
Prof. Mr. H. D. van Wijk, Amstelveen

Secretariaat Geref. Persvereniging „Opbouw”:

H. Albracht, Prof. Wentlaan 50, Utrecht

Penningmeester van de Geref. Persvereniging:

Drs J. F. J. Lamet, Antilopelaan 2,
Geldrop, post Eindhoven

Administratie: Slotlaan 220, Zeist

economische groei ondernemerschap, sparen en een geëigend politiek bestel tot voorwaarde heeft is niet voldoende. De vraag moet tevens beantwoord worden waarom deze dingen juist in het Westen ontstonden en zich uitwerkten in een stijgende levensstandaard van de massa der bevolking. En dan zijn (Prof. Rostow ten spijt), de Perzen, Turken, Noord-Italianen en zelfs Joden niet terzake doende, om de reden dat deze élites nooit gehele volken op een hoger economisch plan gebracht hebben.

Blijven over de Samurai (dus de Japanse economie) en de Russische en Chinese ambtenaren. Hier trekken we de draden bijeen om tot ónze these te komen: economische groei veronderstelt niet slechts Rostow's drie voorwaarden, maar tevens, wanneer zij in vrijheid en in een samenleving die zich aan rechtsnormen gebonden weet, wil plaatsvinden, innerlijke aanvaarding van ondernemerschap, sparen en respect voor wet en eigendom door de mensen. Hier ligt de betekenis van Calvinisme en Protestantisme: het bracht de westerse mens (om het kortheids halve, maar te ruim te stellen) tot de persoonlijke aanvaarding van ondernemen etc., waar de Samurai-kaste en de Communistische Volkscommissarissen de Japanse, Russische en Chinese mens deze gedragslijn oplegden. M.a.w. de Oosterlingen konden de technieken leren: zoveel procent sparen, deze en die wetten uitvaardigen, enkele capabele figuren laten ondernemen en besliden, maar het proces vond in die landen plaats onder dwang, omdat het niet berustte op de innerlijke overtuiging van het volk. Het is in deze landen een gecopieerd proces en Harrod heeft gelijk wanneer hij op Engeland's rechtsstaat en constitutionele democratie wijst.

Laten we evenwel niet in de andere fout vervallen en het zo voorstellen alsof de overige factoren niet of nauwelijks meetellen. De geografische positie, het klimaat, de historie etc. spelen alle hun specifieke rol. Wanneer men deze — enorm grote — onderwerpen bespreekt komt het minder aan op de causaliteit dan op de relatieve belangrijkheid van de factoren. Om nu een factor als de Protestantse ethiek weg te schuiven gaat mij te ver en roept misleidende eenzijdigheid tevoorschijn. Rostow's theorie van de groeistadia vervalt daarin evenals Marx's Historisch Materialisme. Evenals Marx kent Rostow aan de economische oorzaken de overwegende betekenis toe. Dat is voor een econoom een prettige basis om mee te werken, want het ontslaat hem van verder onderzoek. Maar ik handhaaf dat het de werkelijkheid geen recht doet en ons inzicht niet verheldert.

Wat tenslotte de vijf groeistadia betreft, deze schematisering van de economische geschiedenis heeft voordelen en bezwaren. Al te precies moet men ze ongetwijfeld niet

nemen en met evenveel recht zou men drie stadia kunnen onderscheiden: stagnatie, economische start of ontwikkeling en voortgaande — al of niet continue — groei. Persoonlijk gevoel ik, als de meeste economen meer voor de drievoudige indeling, maar men kan zich voorstellen dat mensen met een bijzonder historisch inzicht meer stadia weten te onderscheiden. En, om met een positieve noot te besluiten, Rostow heeft ons in ieder geval dit facet van de economische groei duidelijk voor ogen gesteld en daarmee de jonge theorie van de economische groei een nieuwe dimensie gegeven.

H. W. de Jong.

1) De term „nucleaire nulliteit” is van Oskar Morgenstern en duidt aan dat geen van beide machten in staat is een beslissend voordeel ten opzichte van de ander op het gebied van de kernwapens te verzekeren.

2) Van 1952—1956 was Charles Wilson, ex-president van de General Motors Corp. minister van defensie. Deze was uit op een „evenwichtig budget voor alles”. David McCord Wright waarschuwde toen reeds dat de defensie van de U.S.A. belangrijker was dan een evenwichtig budget.

3) De discussie startte met Max Weber's „Die protestantische Ethik und der Geist des Kapitalismus”, Archiv für Sozialwissenschaften und Sozialpolitik, 1904/5. Een recente visie is van N. Kaldor, Econ. Journal, maart 1954, p. 64.

4) Per capita National Product of Fifty-five Countries: 1952—54, United Nations, New York 1957.

Rectificatie: In het eerste artikel dienen gecorrigeerd:

noot 4) Encounter, i.p.v. Enconuter.
noot 8) rule of law, i.p.v. rule of low.
pag. 150, 1e kolom, regel 12: opmars naar de rijkheid, i.p.v. rijkheid.
pag. 150, 2e kolom, regel 20: evaluatie, i.p.v. evolutie.

pag. 149, 1e kolom, regel 23: liberaal, i.p.v. libral. De verwijzingen 5) in deze kolom (regel 28 en 34) dienen te vervallen.

PERSSCHOUW

Het „Ethisch conflict”

In „Ambt en Plicht” schreef Jac. Wijnands het volgende stuk over het „ethisch conflict”:

In een der laatste nummers van „Ons Politieuma” spreekt broeder Beeftink zijn ongerustheid uit over het feit, dat ik in „Ambt en Plicht” geschreven had, dat in de ARP en het CNV het Ethisch Conflict niet gesteld had moeten worden.

Dat is nogal wat, zegt br Beeftink.

Ik wil een poging doen, br Beeftink gerust te stellen en het „nogal wat” tot de juiste omvang terug te brengen.

Om te beginnen: dat de kerkelijke strijd der 40er jaren ethische conflicten heeft geschapen, ontken ik niet. Met br Beeftink ben ik het voor 100% eens, dat deze conflicten niet verjaren.

Maar juist omdat het E.C. zo reëel, zo tragisch en zo vreselijk erg is en als een ban diegenen moet treffen, die er verantwoordelijk voor zijn, wil ik met de hantering heel erg voorzichtig zijn.

Ik heb rampspoed zien geboren worden uit het collectief hanteren van de kerkelijke tucht, daarom ben ik voorzichtig geworden t.a.v. het collectief hanteren van het scherpe oordeel van het E.C.

In geen geval wil ik het hanteren als de dreigend zwaaiende knots, waarmee ik ieder te lijf ga, die anders denkt dan ik.

Ik dacht dat het E.C. dit was, dat men leugenachtig tegen predikant en tegen de ambtsdrager zegt: U bent Uw ambt onwaardig. Ik dacht dat het E.C. dit was: dat broeders ambtsdragers tegen mij zeiden, of in mijn geval schriftelijk lieten weten: U bedroeft de Heilige Geest, als gij de geschorste dominee Doornbos als Uw herder en leraar blijft erkennen.

Deze daden en deze woorden verjaren niet en met mensen, die zulke daden deden en zulke kerk onmogelijk en samenwerking in andere kerkelijke organisaties vrijwel onmogelijk.

Als ik in de 40er jaren bestuurslid was geweest van een Gereformeerde Schoolvereniging, dan was het mijn recht geweest om m'n eventuele synodale medebestuurders te vragen: hoe zit dat nu, ben ik hier wél, en in de kerk niet Gereformeerd?

En van het eerlijke antwoord van mijn synodale medebestuurders zou dan afhangen in hoeverre er sprake zou zijn van een E.C. en hoever de mogelijkheid tot blijvende samenwerking nog aanwezig zou zijn.

Want ik kan mij voorstellen, dat er synodale broeders waren, die zouden zeggen: Maar beste

broeder, wat ze U hebben aangedaan is vreselijk en op mijn wijze zal ik streven naar revisie.

Broeder Beeftink wil wel van mij aannemen, dat ik als goede Vrijgemaakte zou hebben geantwoord: Nu, volg mij op mijn weg en maak je vrij.

Maar als ze zich niet vrijmaakten en naar eer en geweten meenden te moeten blijven strijden voor kerkherstel, zou ik met de mannenbroeders dan een E.C. hebben?

U voelt wel, voor mij is het E.C. nimmer een rechthoekig schema geweest, waarmee ik ieder synodaal kerklid te lijf ga.

Collectieve tucht is onbarmhartig, maar collectief hanteren van het E.C. is ook onbarmhartig. Dat geldt voor de samenwerking in Gereformeerde verenigingen en dat geldt in nog sterkere mate voor organisaties, waarin de Gereformeerden maar 'n groepje zijn, naast andere kerkelijke groepen.

In een Gereformeerde organisatie kan ik het E.C. stellen, maar het E.C. stellen en hanteren in een organisatie of partij, die krachtens historie, structuur en samenwerkingspatroon geen enkele band heeft aan de Gereformeerde belijdenis, is zonder zin.

De ARP is geen Gereformeerde partij, het CNV is geen Gereformeerde organisatie. In de ARP werken de leden samen op de basis van het beginselprogramma. Een beginselprogramma, dat voldoende elastisch moet zijn om verschillende kerkelijke groeperingen te kunnen omvatten.

Hoe de leden onderling over hun kerkelijke broeders denken, spreken of oordelen, raakt de partij niet. Zij kan zich daarin nooit partij stellen. Vandaag is er strijd onder Gereformeerden, morgen hebben de Lutherse het met elkaar aan de stok, en volgende week liggen de Ned. Hervormden met hun synode overhoop.

Dat de broeders, ondanks deze nuchtere feiten, in de ARP toch het E.C. aan de orde stelden, zal wel komen, omdat zij in de ARP een Gereformeerde partij of misschien wel een geloofsgemeenschap zagen.

De ARP was en is geen van beide.

Daarom blijf ik van mening, dat het stellen van het E.C. in de ARP berustte op een minder juist inzicht in de principiële grondstructuur van die partij. Wat intussen niet wegneemt, dat het ten onrechte hanteren zó en dáar van het E.C., velen de ogen geopend heeft voor de noodzaak van Gereformeerde organisatie, waar deze belangrijke vragen wél ontvankelijk verklaard kunnen worden.

Echter, wij moeten nu eindelijk eens ophouden met het zó hanteren van het E.C.

Er zijn wel zinvolle argumenten voor Gereformeerde organisatie.

Tenslotte, dat br Beeftink de kwalijk riekende was van de toenmalige Berkelse synodale dominee weer publiek te kijk hangt, spijt mij werkelijk.

Voor de verdediging van het bestaansrecht en de bestaansgrond van onze Gereformeerde organisaties zijn dergelijke bewijzen van christelijk onfatsoen helemaal niet nodig.

Wat wél nodig is, is dit, dat wij, vooral als wij onze werkelijke of vermeende tegenstander te lijf gaan, de woorden van de Here Jezus niet vergeten: „Leert van Mij, dat Ik zachtmoedig ben”.

Als wij in onze organisaties in vriendelijkheid, verdraagzaamheid en zachtmoedigheid, leesbare brieven van Christus zijn, dan zal het goed met ons en met onze organisaties gaan.

Dat zijn, naar de Schrift, de vruchten des Geestes.

Dat is, naar de Schrift, doorgaande reformatie.

Met de hoofdstrekking van dit stuk ben ik het van harte eens.

Een ethisch conflict ligt in het persoonlijke vlak in de persoonlijke relaties. Het is iets dat groot verdriet veroorzaakt, dat je kapot maakt — vooral als een broeder er in betrokken is. Als je er mee zou gaan opereren, b.v. ter propaganda voor eigen partij of organisatie, zou dat een zeer bedenkelijk verschijnsel zijn. Als je het tot basis van een organisatie of actie maakt, is wat je dan onderneemt onherroepelijk ten dode opgeschreven! Als we in onze Geref. organisaties niets anders hadden om van uit te gaan en op voort te bouwen, dan dat expirerende ethisch conflict, zag het er droevig uit. We moesten er dan maar gauw mee ophouden.

Herder zijn of...

Het ambt van predikant is er een vol gevarien. Van allerlei soort. Meer misschien dan ieder ander. Je bent — om maar wat te noemen — zeer vrij in de indeling van je werk, in je werktijden. Je hebt niet zulk een permanente controle op je tijdsbesteding als in een andere werkring: Je kunt je makkelijk met allerlei bijbaantjes bezig houden. Er is ook steeds het gevaar van verzakelijking, de zucht naar geld, eer, gemak. Ontslag hoeft je niet te vrezzen. En als je een harde huid hebt en je trekt je daardoor niet veel van de mensen aan — van hun kritiek, hun al of niet in de kerk komen, hun min-

achting misschien — kun je het er steeds best in uithouden.

Aan dat alles dacht ik toen ik een warme gloedvolle expectoratie over het echte herder-zijn van een predikant las in De Rotterdammer. Ze werd geschreven door de Amerikaanse predikant John Rossel en verscheen in het bekende Amerikaanse, orthodoxe weekblad Christianity Today.

Menige predikant worstelt met ontelbare organisatorische vergaderingen, besprekingen en kwesties, die zijn tijd voor vrijwel de volle honderd procent opeisen, en die hem nauwelijks nog tijd laten voor zijn geestelijke voorbereiding, huisbezoek en dergelijke.

Ds John Rossel, predikant van een Federated Church, waarin presbyterianen en congregationalisten samenwerken in de stad Harvey, Illinois, zocht een oplossing.

Hij ziet niet slechts dat al deze vergaderingen de tijd opeisen van de predikant, maar vooral dat als hij een „organisatie-mens” wordt, hij het doorgaans in zijn kerk tot belangrijke functies brengt. Dan komt zijn foto in de krant, dan komen journalisten hem interviewen, dan leren kerkelijke leiders van andere kerken hem kennen. Dan loopt hij kans dat hij een beroep krijgt naar een grotere en belangrijke kerk.

Voor de predikant is de verleiding daarom juist heel erg groot om zo op de voorgrond te treden. „Maar de 1200 leden — of minder — die je salaris bijeen brengen, die naar je opzien voor geestelijke steun, die hun nood bij je komen uitpraten dreigen vergeten te worden”, verzucht de schrijver.

Opdracht

„Ik ken mijn opdracht”, vervolgt hij, „ik moet de blijde boodschap prediken, gebroken harten genezing bieden, gevangenen bevrijding verkondigen, het aangename jaar des Heren aanzeggen, waarschuwen tegen het oordeel van God. Dat alles bij elkaar is een volle dagtaak. Maar we zijn zo druk met het bezoeken van bijeenkomsten, waar gesproken wordt over de vraag, hoe wij ons werk beter kunnen doen, dat we aan ons eigenlijke werk niet toekomen. Ik geloof dat de organisatie-mens een predikant met een gouden hart is, maar onderweg vergeten is wat zijn eigenlijke taak behoort te zijn”.

Dan vertelt ds Rossel, hoe op een gegeven ogenblik een oude dame, die hij eigenlijk al lang had moeten bezoeken, maar hij kwam er niet toe, vrij plotseling overleed. De familieleden hadden nog geprobeerd hem te bereiken, maar hij sprak ergens in een buitenwijk over het onderwerp: „Op zoek naar zekerheid”. Hij werd toch gevraagd om de begrafenisdienst te leiden, maar hij deed het met een onrustig geweten. Het voorval zette hem aan het denken en hij vervolgt:

Predikant anonymus

Uiteindelijk heb ik besloten om mij aan te sluiten bij die groep mensen, die door de eeuwen heen altijd op de achtergrond zijn gebleven, die de wereld vandaag niet kent. Ik noem ze „predikant anonymus” (in navolging van „Alcoholic Anonymus”). Het zijn de predikanten van kleine gemeenten, onderbetaald en overwerkt en vaak niet in aanzien.

Predikanten anonymus maken ernst met de woorden van Jesaja, die door Christus in Lucas 4: 18 worden geciteerd. Wat goed genoeg was voor Jezus, is goed genoeg voor hen. Hun is een groep mensen toevertrouwd, waarover zij herder moeten zijn.

Predikanten anonymus worden 's morgens wakker met de eerste gedachte: „Wie heeft mij vandaag het meeste nodig?” Iemand die ziek is... verdriet heeft... die het leven niet aan kan? Deze predikanten interesseren zich voor de dingen die in hun omgeving gebeuren, maar zij laten hun interesses nimmer botsen met hun opdracht. Als zij een keuze moeten maken tussen „Algemene Vereniging voor weet ik wat” en de zondagsschool, dan kiezen zij vast en zeker de zondagsschool. Hun foto komt misschien niet in de krant, maar zij vervullen hun taak.

En de synode

Predikanten anonymus doen hun best in wat hun kerkgenootschap of hun synode van hen vraagt. Maar sommige kerkelijke leiders vergeten soms de taak van de plaatselijke gemeente. Zij zijn zo druk bezig met het bijeen brengen van hun fondsen, met het opvoeren van het aantal lidmaten, met hun oecumenische contacten. Hun enige bron is de plaatselijke gemeente, en hun enige hulp is de plaatselijke predikant. Het gevolg is dat zij op gemeente en predikant drang gaan uitoefenen. „Je moet de classis en de ring, de synode en al de raden- en deputaatschappenvergaderingen bijwonen, zeggen ze. Je moet een functie aanvaarden in de verschillende commissies; je moet toespraken houden als dat van je gevraagd wordt, mensen actief maken voor de grootste plannen, contacten leggen! „De methodisten dreigen ons voor te komen, en we zullen in 1960 met betere statistieken voor de dag moeten komen”.

Er zijn kerkelijke leiders die, waarschijnlijk

onbewust, nog verder gaan. Wil je vooruit komen, vragen ze, een grotere kerk die een groter inkomen hebben, meer invloed? Zorg dan dat het geld er komt, dat wij nodig hebben. We hebben het nodig, de synode heeft het nodig.

Budget

Het tragische is dat in onze tijd het succes van een predikant niet berust op de manier, waarop hij de zieken bezoekt en de stervenden bijstaat, maar op de manier waarop hij werkt voor het synodale budget. Hij kan een tweede Franciscus van Assisi zijn, geliefd bij de gemeenteleden, getrouw tot in de dood. Maar als zijn leden arm zijn en niet in staat om grote sommen gelds op te brengen voor de meerdere vergaderingen, zal hij buiten zijn eigen gemeente nimmer de erkenning ontvangen. Hij kan prachtig spreken, uren besteden aan het huisbezoek, maar als hij dit jaar niet meer opbrengt dan vorig jaar voor de centrale kas, is hij een „niemand”.

Wil je als dominee vooruit? Neem dan alle mogelijke functies aan. Je schapen zien je dan misschien alleen maar even op zondagmorgen, maar je bent op de goede weg naar succes. Die grote gemeente in de stad zal je zeker beroepen, want je bent in staat het geld met karrevrachten binnen te brengen.

Dienen

Maar predikanten anonymus trekken zich nauwelijks iets aan van al die stemmen, die op de stoep van de pastorie staan te schreeuwen. Daarom blijven ze anoniem. Zij proberen alleen hun mensen te dienen. Zij blijven predikanten van kleine gemeenten, zij ontvangen een al te klein salaris en sterven arm. Maar hun geweten is vrij. Ik schaam me aan hun zijde. Ik wil aan het einde van mijn leven een rein geweten hebben. Ik wil niet voortleven met de herinnering aan de stervende oude dames, die ik niet kon bezoeken, aan de mensen die mij niet thuis troffen, omdat ik zo druk was met commissievergaderingen.

Een plaatselijke gemeente behoort eigenlijk niet meer dan 500 (belijdende) lidmaten te hebben. 300 was waarschijnlijk nog beter. Meer leden kan een predikant nimmer persoonlijk goed kennen, dan heeft hij geen tijd meer om voldoende aandacht aan hun noden, verlangens en dromen te besteden. Hij kan een hulpprediker naast zich nemen (de Amerikaanse kerken kennen eigenlijk geen gemeenten met twee, drie, of nog veel meer predikanten), maar de mensen willen hun eigen predikant, de man die zondags op de kansel staat.

Er zijn wel twaalf boeken die ik graag zou willen schrijven, boeken die me beroemd kunnen maken. Sommige predikanten schrijven boeken, anderen dienen hun gemeente. Je kunt het niet beide tegelijk doen. Ik zou graag twee keer zoveel willen verdienen. Ik weet zeker dat het me zou lukken, als ik er me voor inspande. Er zijn predikanten die veel geld verdienen, er zijn er ook die hun mensen dienen. Je kunt het beide tegelijk doen. En daarom ben ik een kandidaat geworden van die predikanten-anonymus-groep. Dat is mijn ridderorde. Eens zal ik mijn gemeente ontmoeten. Als dat gebeurt hoop ik dat ik een glas water in mijn hand zal hebben voor een dorstige. Ik ben er zeker van dat er dan een glimlach op Zijn gelaat zal komen.

God geve aan zijn kerken veel predikanten anonymus. Ja, die hebben het heus niet zo best. Geen groot traktement. Niet veel eer. Wel veel tegenstand, of nog erger, bij de harde, hoogmoedige, eigengereide, onbekeerde en onbekeerlijke gemeenteleden. Wat ze hebben: dat is dat hier en daar God gedankt wordt, omdat Hij aan een dwalend, eenzaam, moedeloos, geslagen kind van Hem een helper en trooster zond. En dat hij soms merken dat het Evangelie harde harten stuk breekt en een kracht Gods is tot zaligheid. En voorts haar eenmaal stralen zal als de zon... Maar ja, dat komt later pas. Daar heb je nu niets aan!

C. v.

VAN HIER EN GINDS

Ruim duizend Franse priesters uit de R.K. Kerk

Sedert de oorlog hebben meer dan duizend Franse priesters de R.K. Kerk verlaten, in Italië moet dat aantal nog groter zijn, in Spanje kleiner. Dit werd mee gedeeld op een onder auspiciën der Franse Herv. Kerk gehouden bijeenkomst voor gewezen Franse priesters. Slechts een deel der evallige R.K. geestelijken treedt over 't algemeen toe tot de Franse Herv. Kerk, anderen zijn toetredend tot de Oud-Katholieke en de Orthodoxe Kerk, de meesten verwerpen elke kerkelijke binding.

Twintig ex-priesters zijn thans predikant in dienst der Franse Herv. Kerk. Binnen deze kerk vormen de vroegere R.K. priesters een werkgemeenschap, die hulp verleent aan andere van de R.K. Kerk vervreemde geestelijken. Daarnaast hebben ze een actief aandeel in het kwe-

ken van meer begrip voor de R.K. Kerk en houden zij zich ernstig bezig met de propagandering der oecumenische gedachte.

Op de conferentie te Eète is besloten ook hulp en steun te verlenen aan gewezen priesters uit Italië en Spanje, die naar Frankrijk zijn uitgeweken.

Onlusten in de Kongo

In een artikel in „Hervormd Nederland” van 28 nov. '59 doorlicht de Belgische schrijver enkele achtergronden der troebelen in Belgisch Congo. Hij verklaart, waarom bij de bloedige incidenten de opstandigen het vooral gemunt hadden op de R.K. missie. Immers behoort het tot het beleid der R.K. missie om grote complexen gebouwen op te richten, die nog meer imponeren dan de gouvernementgebouwen, terwijl ook de rijk versierde R.K. kerken de arme bevolking een doorn in het oog zijn. Daarbij is Rome een macht, die volop aan politiek doet. Een recent verbod der bisschoppenconferentie van Congo en Roendanda-Oeroendi aan alle priesters in dit gebied om aan politiek te doen, spant het paard achter de wagen.

Als volgende grieven noemt de schrijver dit artikel: de missie drijft handel, b.v. in Trappistenbier en Benedictijnerlikeuren; verder het verkrijgen van gratis terreinen; de vrijstelling van belasting voor missionarissen en zendelingen, de spotgoedkope werkkrachten, waarover de kloosterorden beschikken; het wegkapen van het leeuwendeel van zeer vele staatsubsidies en onvoldoende bevordering van het onderwijs door de missie.

Calvijn in het Spaans

Na de Institutie van Calvijn, waarvan exemplaren aan alle bekende predikanten in Spanje gezonden zijn, wordt thans mede met steun der „Stichting de Spaanse Evangelische Zending” uitgegeven de verklaring van de brief aan de Hebreëen, waarvan t.z.t. ook weer gratis een exemplaar ter beschikking van predikanten en evangelisten in Spanje gesteld zou worden.

Het Evangelie in Zuid-Amerika

De r.k. priester Willem Schenk van Santiago in Chili verklaarde, dat de protestanten op weg zijn in twintig jaar meer bekeerlingen te maken dan de katholieken in bijna 100 jaar door al hun zendingsarbeid in de gehele wereld hebben gemaakt.

Hij merkte op, dat alleen in Santiago gedurende de laatste 15 jaar 24 protestantse kerken zijn gebouwd. Hij schreef de groei van het protestantisme in Zuid-Amerika toe aan de protestantse zendingsijver; de geest van opoffering, meer lekenarbeiders en sterke financiële steun.

T.V. en gezinsleven

De Saambinder, het weekblad van de Gereformeerde Gemeenten, is van oordeel, dat het gebruik van televisie het Christelijk gezinsleven, „dat het fundament van kerk en staat is”, grondig verwoest. „Voor ieder van ons”, schrijft het blad, „moet het duidelijk zijn, dat het behoren tot de gemeente en het kijken naar de televisie twee dingen zijn”. De schrijver wijst op Paulus' woord, „dat de werking des satans is in alle kracht en tekenen en wonderen der leugen” (2 Thess. 2 : 9) en is van mening, dat in dit woord ook de televisie begrepen is.

Lutherse kerk

Het totale aantal lidmaten van de Evangelisch-Lutherse Kerk in ons land is vorig jaar weer gedaald. Het totaal aantal Lutheranen bedroeg op 1 januari 30.621, op 1 januari van dit jaar 30.421.

De grootste Lutherse gemeente is Amsterdam met 9831 (10.078) leden en 11.618 (11.691) doopleden, de kleinste Zierikzee met 25 leden. Er zijn elf emeritus-predikanten, negen proponenten en kandidaten met preekbevoegdheid, vier predikanten in buitengewone dienst en drie hoogleraren. Het aantal predikantsplaatsen bedraagt plm. 65.

Moord op Franse dominee in Kameroen

Terroristen in Frans Kameroen hebben bij een overval op een Franse zendingspost in Duala dominee Bernard Kropp gedood. Hij werd 31 jaar. Zijn vrouw blijft met twee kinderen achter.

Ds Kropp was één van de bekendste en meest talentvolle predikanten van de Franse kerk na de oorlog. In 1929 geboren, studeerde hij in Straatsburg, Parijs en Bazel theologie. Hij was Elzasser. Als gedelegeerde van de Franse protestantse afvaardiging nam hij deel aan de Evanston-assemblee van de Wereldraad van Kerken. Van 1956 tot 1958 was hij geestelijk verzorger in Berlijn. In 1959 zond zijn kerk hem naar Kameroen, waar hij rector werd van de inheemse evangelistenschool in Onfambank. Hij streefde de bevolking bij hun onafhankelijkheidsstrijd. Terroristen deden een aanval op zijn post, waarbij pasteur Kropp zwaar gewond werd. Een paar dagen later bezweek hij.

Prinses Margriet deed belijdenis

Prinses Margriet is onlangs in de oude hervormde kerk te Soest in aanwezigheid van

koningin Julinana en de prinsessen Beatrix, Irene en Marijke door ds D. M. Jalink bevestigd tot lidmaat der Ned. Herv. Kerk. Tezamen met prinses Margriet deden Charlotte Bentinck, dochter van de burgemeester van Soest en Christine Berghauser Pont, dochter van de directeur-geneesheer van Zonnegloren belijdenis.

Nadat ds Jalink in zijn preek de betekenis van het pinksterfeest geschetst had, gaf hij prinses Margriet, nadat zij een zacht „ja” had geantwoord op de vragen uit het belijdenisformulier, de volgende tekst mede: „Jezus zegt: zie Ik ben met u al de dagen tot aan de voleinding der wereld”.

De gemeente zong tenslotte de drie lidmaten staande toe gezang 257 : 5 „Gedenk aan onze nauwe leden”.

Dr A. A. Koolhaas, praeses der generale synode van de Ned. Herv. Kerk, alsmede prinses Armgard (moeder van prins Bernhard) woonden de dienst bij. Het kerkgebouw was geheel gevuld.

Christelijke Studenten-beweging

In de Angelsaksische landen kent men de I(nter)-V(arsity) C(hristian) F(ellowship), een gemeenschap van verenigingen van christelijke studenten. Ze beogen drieërlei. In de eerste plaats dagelijks studie van de bijbel, die ze zonder reserve als Gods Woord aanvaarden. In onlosmakelijk verband daarmee wordt sterk nadruk gelegd op een leven in gehoorzaamheid aan God, en op het gebed. Voorts verplichten de leden zich het evangelie te brengen aan hun medestudenten. En in de derde plaats willen zij een actieve deelneming aan de zending stimuleren. In Amerika zijn er van deze studentenvereniging meer dan 400! Onlangs werd Prof. Gordon J. van Wijlen, een zeer bekend professor in de fysica, aan de universiteit van Michigan in ouderling van de Chr. Geref. Kerk van Ann Arbor, voorzitter van de gemeenschap van deze studentenbewegingen. Deze organisatie heeft 60 rondreizende secretarissen en vier conferentieoorden. Door haar arbeid komen elk jaar verscheiden honderden studenten tot het geloof in Christus. Vele oud-leden ervan gingen werken als prediker, arts, leraar in de zending. Speciaal zoeken deze studenten contact met de meer dan 50 duizend niet-amerikaanse studenten, die op de colleges en universiteiten van Amerika studeren.

KERKNIEUWS

Intree. Na des morgens door Ds D. K. Smit van Kantens bevestigd te zijn deed Ds D. de Jong zijn intree in de Geref. Kerk van Middelstum. Ds de Jong preekte daarbij over 1 Cor. 4 : 1, 2.

Ambtsjubileum. Ds N. 't Hart van Steenwijk hoopt 1 sept. zijn zilveren ambtsjubileum te vieren. Ds 't Hart stond succesief te De Glind, Wapenveld, Leerdam, Steenwijk.

Ds H. Vogel van Enschede hoopt D.V. op 1 sept. in ons land te arriveren na een half-jarig verblijf op Curaçao.

Terneuzen. De kerkeraad van de Geref. Kerk gaf aan de Bouwcommissie machtiging om de bouw van de nieuwe kerk te gunnen aan de aannemer Visser te Zaamslag. Totaalkosten bedragen ± f 90.000.—

Ds Dam, em. predikant van Bodegraven, herdacht dezer dagen dat hij voor 45 jaar in het ambt werd bevestigd.

God schonk ons een dochter

APOLONIA

A. van Vark

W. van Vark-Steenbergen

Soesterberg, 23 augustus 1960

Amersfoortse straat 42

Tijdelijk: „De Lichtenberg”, Amersfoort

Abonnementen s.v.p. bij vooruitbetaling door storting op giroreken. 233117 t.n.v. Drukkerij Steenbergen, Zeist, met vermelding voor „Opbouw”.

Abonnementprijs: f 5.- p. halfj. - f 10.- p. jr. Studenten abonnement f 6.- per jaar.

Losse nummers 25 cent. Buitenland: f 6.25 per halfjaar - f 12.50 per jaar.

Drukkerij Steenbergen

ZEIST - TELEFOON 03404-2452

Periodieken

Boekwerken

Handelsdrukkerij